

9. Produktivní činnost žáka nebo studenta a odměna za produktivní činnost podle § 122 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb.

➤ **Povaha právních vztahů při poskytování praktického vyučování a praktické přípravy**

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, upřesňuje pravidla výkonu praktického vyučování a praktické přípravy ve středním a vyšším odborném vzdělávání s ohledem na povahu činnosti žáků a studentů a případný ekonomický prospěch, který může tato činnost přinášet subjektu, u něhož se praktické vyučování nebo praktická příprava vykonává. Z organizačního hlediska zůstávají zachovány určité odlišnosti mezi poskytováním praktického vyučování a praktické přípravy, **sjednocuje se však právní úprava posuzování produktivní činnosti žáků a studentů** a poskytování odměny za produktivní činnost, kde ustanovení **§ 122 odst. 1** zákona č. 561/2004 Sb. již nerozlišuje mezi žáky středních odborných škol, žáky středních odborných učilišť a studenty vyšších odborných škol.

V souladu s **§ 65 odst. 2** zákona č. 561/2004 Sb. se **praktické vyučování žáků střední školy** uskutečňuje:

- ve školách,
- ve školských zařízeních,
- na pracovištích fyzických nebo právnických osob, které mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělání a uzavřely se školou smlouvu o obsahu a rozsahu praktického vyučování a podmínkách pro jeho konání (dále jen „jiná osoba“).

V souladu s **§ 96 odst. 2** zákona č. 561/2004 Sb. se **praktická příprava studentů vyšších odborných škol** uskutečňuje:

- formou praktického vyučování ve škole,
- formou odborné praxe u jiné osoby.

V případě **praktického vyučování uskutečňovaného ve škole** se jedná o praktické vyučování **poskytované žákům nebo studentům této školy**, a to v právním vztahu mezi žákem nebo studentem a právnickou osobou vykonávající činnost školy založeném rozhodnutím ředitele školy o přijetí ke vzdělávání.

Bude-li dále uváděna „právnická osoba vykonávající činnost školy“ jakožto subjekt, u něhož se vykonává praktické vyučování nebo praktická příprava, bude tím rozuměna právnická osoba vykonávající činnost školy poskytující praktické vyučování **svým žákům nebo studentům**.

Ve **školském účelovém zařízení** (středisku praktického vyučování a školním hospodářství) se uskutečňuje pouze praktické vyučování ve středním vzdělávání, a to na základě smlouvy mezi právnickou osobou vykonávající činnost střední školy a právnickou osobou vykonávající činnost školského účelového zařízení a v právním vztahu žáka ke každé z těchto právnických osob. Zákon č. 561/2004 Sb. sice neukládá výslovně povinnost upravit uskutečňování praktického vyučování ve školském zařízení smlouvou, jsou-li však činnost školy a činnost školského účelového zařízení uskutečňovány dvěma různými právnickými osobami, je **smlouva jediným právním nástrojem**, jímž si tyto právnické osoby mohou upravit vzájemná práva a povinnosti. Právní vztah žáka k právnické osobě vykonávající

činnost školského účelového zařízení potom vzniká obdobným způsobem, jaký je popsán v následujících odstavcích týkajících se praktického vyučování u jiné osoby.

U jiné osoby se praktické vyučování a odborná praxe jako forma praktické přípravy uskutečňují na základě **smlouvy o obsahu a rozsahu praktického vyučování a podmínkách pro jeho konání podle § 65 odst. 2, resp. obdobné smlouvy podle § 96 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb.**

Náležitosti smlouvy podle § 65 odst. 2 jsou stanoveny v § 12 vyhlášky č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři. Výčet náležitostí smlouvy podle § 12 vyhlášky č. 13/2005 Sb. není uzavřený, a proto lze ve smlouvě upravit i další práva a povinnosti smluvních stran za předpokladu, že nebudou v rozporu s platnými právními předpisy.

V oblasti vyššího odborného vzdělávání se prováděcím právním předpisem podrobnosti smlouvy nestanoví, její náležitosti jsou však z povahy věci obdobné.

Žák nebo student vykonává praktické vyučování nebo odbornou praxi u jiné osoby jednak v právním vztahu k právnické osobě vykonávající činnost školy založeném rozhodnutím o přijetí ke vzdělávání, a zároveň ve zvláštním právním vztahu k jiné osobě. Právní vztah žáka k jiné osobě vzniká přímo ze zákona č. 561/2004 Sb. na základě souběžného působení těchto právních skutečností:

- účinná smlouva podle § 65 odst. 2, popř. § 96 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb.,
- povinnost žáka nebo studenta vykonávat praktické vyučování nebo odbornou praxi u konkrétní jiné osoby uložená mu právnickou osobou vykonávající činnost školy.

Jelikož je praktické vyučování a odborná praxe součástí vzdělávání, **musí být druh činností, které budou žáci nebo studenti u jiné osoby vykonávat, v souladu s příslušným školním nebo akreditovaným vzdělávacím programem, popřípadě schválenými učebními dokumenty.** Stanovení druhu činností je podstatnou náležitostí smlouvy podle § 65 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb. (srov. § 12 písm. a) vyhlášky č. 13/2005 Sb.) a podle § 96 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb.

Na žáky a studenty při praktickém vyučování a odborné praxi se v souladu s § 65 odst. 3 a § 96 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb. vztahují ustanovení zákoníku práce, která upravují pracovní dobu, bezpečnost a ochranu zdraví při práci, péči o zaměstnance a pracovní podmínky žen a mladistvých, a další předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci (zejména § 83 až 95, § 132 až 137, § 139 až 148 a § 149 až 168 zákoníku práce). Stejně tak odpovědnost za škodu způsobenou žákům při praktickém vyučování nebo naopak způsobenou žáky při praktickém vyučování se v souladu s § 206 zákoníku práce a § 27 odst. 3 a 4 nařízení vlády č. 108/1994 Sb., kterým se provádí zákoník práce a některé další zákony, ve znění pozdějších předpisů, posuzuje podle pracovněprávních předpisů.

Na základě citovaných ustanovení zákona č. 561/2004 Sb. se při výkonu praktického vyučování a praktické přípravy uplatní některé normy pracovního práva, **aniž by však mezi žákem nebo studentem a subjektem, u něhož se praktické vyučování nebo praktická příprava vykonává (právnická osoba vykonávající činnost školy nebo školského účelového zařízení, popř. jiná osoba), existoval pracovněprávní vztah.**

Obdobný vztah praktického vyučování k předpisům pracovního práva platil do 31. prosince 2004, v této oblasti tedy nedošlo s účinností od 1. ledna 2005 k žádným **změnám** (srov. § 65 odst. 2 zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů).

Bez ohledu na to, jakým ze zákonem stanovených způsobů se praktické vyučování nebo odborná praxe uskutečňuje, jedná se vždy o poskytování vzdělávání v rámci právních vztahů upravených školskou legislativou. **Žák ani student není při výkonu praktického vyučování nebo praktické přípravy zaměstnancem subjektu, u něhož praktické vyučování nebo praktickou přípravu vykonává.**

Pro zjednodušení bude v dalším textu zmiňováno jen praktické vyučování žáků střední školy, přičemž obecné závěry se vztahují i na praktickou přípravu studentů vyšších odborných škol (resp. odbornou praxi jako formu praktické přípravy u jiné osoby).

➤ **Pojem produktivní činnost ve smyslu § 122 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb.**

Právní vztah mezi žákem a subjektem, u něhož se vykonává praktické vyučování, sice není pracovněprávním vztahem (jeho předmětem není závazek žáka konat pro druhou osobu za úplatu práci), zákon č. 561/2004 Sb. však počítá s tím, že činnost žáka při praktickém vyučování **může subjektu, u něhož je vykonávána, přinášet hospodářský prospěch.**

Proto se v **§ 122 odst. 1** zákona č. 561/2004 Sb. zavádí pojem produktivní činnost žáka, která z **hlediska ekonomického** je prací.

Ustanovení **§ 122 odst. 1 věta třetí** zákona č. 561/2004 Sb. vymezuje produktivní činnost jako činnost, která přináší příjem (rozumí se subjektu, u něhož je praktické vyučování vykonáváno). Za produktivní činnost proto nelze a priori považovat jakoukoliv činnost, jejímž výsledkem jsou určité výrobky nebo služby, neboť se nejedná o její definiční znak. Definičním znakem je **příjem z této činnosti**, přičemž i zde je nutno rozlišovat, zda činnost přináší příjmy nahodile, nebo zda jsou příjmy z této činnosti také **jejím účelem a pravidelným výsledkem.**

Příjem ve smyslu **§ 122 odst. 1** je širším pojmem než příjem ve smyslu účetním a není totožný ani s pojmem zisk. Za příjem podle **§ 122 odst. 1 věta třetí** zákona č. 561/2004 Sb. totiž **lze považovat hospodářský prospěch spočívající nejen v rozšíření majetku osoby, u níž se praktické vyučování vykonává, ale může spočívat již v pouhé skutečnosti, že v důsledku produktivní činnosti nenastalo zmenšení objemu majetku této osoby, ke kterému by jinak došlo, nebýt produktivní činnosti.** To je důležité právě v případech, kdy by osoba, u níž se praktické vyučování vykonává, musela jinak výsledky produktivní činnosti zajistit zakoupením služeb poskytovaných třetí osobou nebo prostřednictvím třetích osob v pracovněprávním vztahu.

- Pokud je tedy například předmětem činnosti žáka výroba zboží za účelem jeho prodeje, bude se jednat o produktivní činnost. Naopak pokud k prodeji výsledků činnosti dochází nahodile, zpravidla se o produktivní činnost jednat nebude.
- Produktivní činností bude také činnost, již se nahrazuje práce zaměstnanců osoby, u níž se praktické vyučování vykonává, nebo služby nakupované touto osobou u třetích osob. Taková činnost žáka sice nepřináší příjmy ve smyslu účetním, představuje však úsporu na mzdových nákladech, popřípadě nákladech na nákup služeb, a proto je činností, která přináší příjem ve smyslu **§ 122 odst. 1** zákona č. 561/2004 Sb.

- Za produktivní činnost rovněž nutno považovat činnost žáka, jejímž předmětem je zhotovení výrobků, které osoba, u níž se praktické vyučování vykonává, využije při své činnosti, a nemusí je tedy nakupovat u třetích osob.

Za právní posouzení, zda konkrétní činnost žáků vykonávajících praktické vyučování přináší příjem, **odpovídá osoba, u níž se praktické vyučování vykonává.** Ve sporných případech je ke konstatování povahy určité činnosti závaznému pro všechny strany sporu oprávněn a zároveň povinen soud. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ani jiný ústřední orgán státní správy nemá oprávnění závazně určovat, zda se v konkrétním případě jedná o produktivní činnost.

Jelikož povaha produktivní činnosti není dána bezprostředně předmětem činnosti osoby, u níž se praktické vyučování uskutečňuje, ale závisí na ekonomickém přínosu činnosti konkrétního žáka pro tuto osobu, budou časté případy, kdy žák vykonává produktivní činnost jen v určitém časovém úseku praktického vyučování. To je nutné zdůraznit především s ohledem na stanovení výše odměny za produktivní činnost (srov. níže).

- V praxi může být například odborný výcvik podle § 13 vyhlášky č. 13/2005 Sb. členěn na:
- časové úseky, kdy se žák pozorováním seznamuje s výrobními postupy, nacvičuje základní dovednosti v laboratorních podmínkách apod., přičemž výsledek jeho činnosti není ekonomicky využitelný pro osobu, u níž se praktické vyučování uskutečňuje, a nejedná se tedy o produktivní činnost,
  - časové úseky, kdy žák vykonává produktivní činnost ve smyslu **§ 122 odst. 1** zákona č. 561/2004 Sb.

V rámci jednoho vyučovacího dne tak budou u konkrétního žáka kupříkladu ze 6 vyučovacích hodin pouze 2 hodiny produktivní činnosti. Je-li takovéto členění s dostatečnou určitostí závazně stanoveno ve školním nebo vnitřním řádu nebo dohodnuto ve smlouvě podle **§ 65 odst. 2** zákona č. 561/2004 Sb., znamená to, že v rámci vyučovacího dne jsou jako pracovní doba ve smyslu **§ 122 odst. 1** zákona č. 561/2004 Sb. stanoveny pouze 2 hodiny produktivní činnosti, což se také promítne do výše odměny za produktivní činnost.

Naopak není-li výše uvedená nebo obdobná organizace praktického vyučování stanovena nebo smluvena a v praktickém vyučování nelze s určitostí od sebe oddělit produktivní a „neproduktivní“ činnost žáka, je ztěžší možné stanovit pracovní dobu kratší, než je délka vyučovacího dne.

Lze proto doporučit, aby v zájmu efektivního uskutečňování praktického vyučování a právní jistoty zúčastněných osob byl obsah praktického vyučování pečlivě stanoven nebo dohodnut nejen co do druhu činností žáků, ale i jejich časového rozvržení (časový rozvrh praktického vyučování je také povinnou náležitostí smlouvy podle § 12 vyhlášky č. 13/2005 Sb.).

Z hlediska zpětného rozlišení produktivní a „neproduktivní“ činnosti je důležité vedení **průkazné evidence o průběhu praktického vyučování**, k níž slouží především třídní kniha podle **§ 28 odst. 1 písm. f)** zákona č. 561/2004 Sb. Citované ustanovení pouze vymezuje účel třídní knihy, jímž je vedení průkazných údajů o poskytování vzdělávání a jeho průběhu. Konkrétní náležitosti třídní knihy nejsou stanoveny, čímž je ponechán prostor pro právnickou osobu vykonávající činnost školy, aby upravila způsob vedení třídní knihy v souladu s **§ 28 odst. 1 písm. f)** v závislosti na obsahu a organizaci vzdělávání. Zákon č. 561/2004 Sb. však

nevyklučuje, aby byly údaje o průběhu praktického vyučování vedeny i v jiné evidenci stanovené ředitelem školy nebo dohodnuté ve smlouvě podle § 65 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb.

Problematika produktivní činnosti však nesmí zastínit význam praktického vyučování, a proto je nutné zdůraznit, že **praktické vyučování je především vzděláváním a produktivní činnost je přípustnou, nikoliv však nezbytnou součástí jeho obsahu**. Ředitel školy potom odpovídá za soulad poskytovaného vzdělávání (včetně praktického vyučování) se zákonem č. 561/2004 Sb. a vzdělávacími programy (srov. § 164 odst. 1 písm. b)).

➤ **Podmínky nároku na odměnu za produktivní činnost**

Jako součást obsahu právního vztahu mezi žákem a osobou, u níž se praktické vyučování vykonává, je v § 122 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb. zakotven **nárok žáka na odměnu za produktivní činnost**.

Zákon č. 561/2004 Sb. v § 122 odst. 1 ukládá osobě, u níž se praktické vyučování uskutečňuje, povinnost poskytovat žákovi odměnu za produktivní činnost, a to nezávisle na tom, zda právnická osoba v souvislosti s produktivní činností svých žáků realizuje zisk. Podle našeho názoru nebylo možné podmínku tvorby zisku dovést ani ze školské legislativy účinné do 31. prosince 2004.

Poskytování odměny nelze podmínit tvorbou zisku z několika důvodů:

- Nárok žáka na odměnu vyplývá ze skutečnosti, že osoba, u níž se praktické vyučování uskutečňuje, využila produktivní činnosti žáka. Nedosažení zisku, které může být způsobeno například neefektivním hospodařením této osoby, by zásadně nemělo působit žákovi újmu.
- Odměna podle § 122 odst. 1 je odměnou za určitou činnost žáka a nemá povahu podílu na jejích výsledcích. Nelze ani považovat za spravedlivé, aby způsob, jímž osoba, u níž se praktické vyučování uskutečňuje, s výsledky produktivní činnosti naloží, určoval hodnotu práce žáka. V souladu s § 122 odst. 1 poslední věta zákona č. 561/2004 Sb. se proto také výše odměny za produktivní činnost stanoví v závislosti na počtu odpracovaných hodin nikoliv na výsledcích produktivní činnosti nebo uskutečněných příjmech.
- Zisk se zjišťuje odečtením výdajů (nákladů) od příjmů (výnosů) a finanční prostředky na odměny za produktivní činnost jsou výdaji (náklady) v této činnosti. Pokud by se odměna poskytovala v závislosti na tom, zda je dosaženo zisku, nastala by situace, kdy se zisk a poskytování odměny podmiňují navzájem, což z hlediska logiky není vhodné.
- Vazbou povinnosti hradit odměnu za produktivní činnost na dosažení zisku by se navíc vyloučilo poskytování této odměny v činnostech, jejichž účelem není dosahování zisku, a přesto přinášejí osobě, u níž se praktické vyučování uskutečňuje, majetkový prospěch (viz výše).

Nárok žáka na odměnu je proto dán vždy, vykonává-li žák produktivní činnost ve smyslu § 122 odst. 1.

➤ **Finanční zdroje odměny za produktivní činnost**

V § 122 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb. se právnické osobě vykonávající činnost školy, v níž se vykonává praktické vyučování, ukládá hradit odměnu za produktivní činnost z prostředků získaných produktivní činností. Uvedená povinnost se vzhledem ke kontextu §

122 odst. 1 vztahuje pouze na odměny za produktivní činnost vykonávanou ve škole. V ostatních případech ponechává **§ 122 odst. 1** zcela v dispozici osoby, u níž se praktické vyučování uskutečňuje, jaké zdroje na odměny použije.

Vzhledem k nároku žáků na odměnu za produktivní činnost však nelze odměnu neposkytnout z důvodu nedostačující výše prostředků získaných produktivní činností. Povinnost právnické osoby vykonávající činnost školy hradit odměnu za produktivní činnost z prostředků získaných touto činností je proto nutné vykládat tak, že **na odměny za produktivní činnost musí být použity především finanční prostředky získané produktivní činností, nezakazuje však pro případ, že tyto prostředky nepostačují, hradit odměny také z jiných zdrojů.** Jako jiné zdroje připadají v úvahu například finanční prostředky poskytnuté zřizovatelem. V případě škol, které zřizují kraje, obce a svazky obcí, je vyloučeno použití finančních prostředků státního rozpočtu podle **§ 160 odst. 1 písm. c) a d)** zákona č. 561/2004 Sb., neboť to odporuje jejich účelovému určení. (Odměnu za produktivní činnost v žádném případě nelze považovat za výdaj vyplývající z pracovněprávních vztahů, poněvadž produktivní činnost žáka se neuskutečňuje v pracovněprávním vztahu.)

➤ **Výše odměny za produktivní činnost**

Odměna za produktivní činnost by měla být vyplácena pravidelně jako **odměna měsíční** (pokud žák produktivní činnost v daném měsíci vykonával), jak plyne z **§ 122 odst. 1 věta čtvrtá** zákona č. 561/2004 Sb.

Výše měsíční odměny pro stanovenou týdenní pracovní dobu 40 hodin musí v souladu s **§ 122 odst. 1 věta čtvrtá** dosahovat alespoň 30 % minimální mzdy stanovené nařízením vlády č. 303/1995 Sb., o minimální mzdě, ve znění pozdějších předpisů. Při jiné délce stanovené týdenní pracovní doby nebo v případě, že žák nevykonával produktivní činnost po dobu celého měsíce, se výše odměny za produktivní činnost poměrně upraví.

Vykonává-li se praktické vyučování ve škole, stanoví v souladu s výše uvedenými pravidly konkrétní výši odměny žáka **ředitel školy** podle rozsahu a kvality produktivní činnosti. Stanovit pro tentýž rozsah produktivní činnosti odlišnou výši odměny tak lze pouze v případě odlišné kvality produktivní činnosti. Zákon č. 561/2004 Sb. **neumožňuje zohlednit v odměně prospěch nebo chování žáka.** (To však neznamená, že nelze do výše odměny promítnout například úroveň jednání žáka se zákazníky, která sice může mít vliv na hodnocení chování žáka, zároveň však určuje kvalitu produktivní činnosti.)

Výši odměny za produktivní činnost vykonávanou ve školském účelovém zařízení nebo u jiné osoby určí buď ředitel školského účelového zařízení nebo jiná osoba v souladu s **§ 122 odst. 1** zákona č. 561/2004 Sb. Řediteli školy, o jejíhož žáka se jedná, neposkytuje v těchto případech zákon č. 561/2004 Sb. možnost ovlivnit výši odměny.

➤ **Zdanění odměny za produktivní činnost**

V souladu s § 6 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, je odměna za produktivní činnost **příjmem ze závislé činnosti** a je tak předmětem daně z příjmů fyzických osob podle § 3 odst. 1 písm. a) zákona č. 586/1992 Sb.

Žák jako poplatník daně z příjmů je v souladu s § 6 odst. 2 označován pro účely zákona č. 586/1992 Sb. jako „zaměstnanec“, to však neznamená, že jej lze považovat za zaměstnance ve smyslu pracovněprávním.

Skutečná daňová povinnost žáka bude v praxi značně omezena uplatněním ustanovení o minimální výši daně (§ 38b), popřípadě nezdanitelné části základu daně, kdy se základ daně podle § 15 odst. 1 snižuje zejména o částky:

- 38 040 Kč ročně na poplatníka,
- 11 400 Kč ročně u poplatníka po dobu, po kterou se soustavně připravuje na budoucí povolání studiem nebo předepsaným výcvikem, a to až do dovršení věku 26 let. (Pojem „soustavná příprava na budoucí povolání“ definuje § 12 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.)

Daňové přiznání k dani z příjmů fyzických osob je žák povinen podat v souladu s § 38g zákona č. 586/1992 Sb.

Pokud osoba, která žákovi poskytuje odměnu za produktivní činnost, je podle § 38h povinna srážet žákovi z odměny zálohy na daň, vede pro žáka mzdový list, rekapitulaci o srážených zálohách za každý kalendářní měsíc i za celé zdaňovací období (§ 38j odst. 1).

➤ **Odměna za produktivní činnost z hlediska povinností v oblasti sociálního zabezpečení**

Fyzická nebo právnická osoba, která poskytuje odměnu za produktivní činnost, **není povinna hradit za žáka pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti**. Fyzická nebo právnická osoba sice zpravidla bude poplatníkem pojistného podle § 3 odst. 1 písm. a) nebo b) zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, žák ovšem není zaměstnancem této osoby a produktivní činnost žáka tak nezakládá povinnost hradit pojistné na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti (srov. § 3 odst. 1 písm. c)). Odměna za činnost žáka pro fyzickou nebo právnickou osobu v rámci praktického vyučování se proto nepromítne do vyměřovacího základu fyzické nebo právnické osoby v souladu s § 5 odst. 1 písm. b) zákona č. 589/1992 Sb.

Z titulu výkonu praktického vyučování nevzniká fyzické nebo právnické osobě ani povinnost hradit za žáka pojistné na všeobecné zdravotní pojištění. V souladu s § 5 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, je fyzická nebo právnická osoba povinna odvádět část zdravotního pojištění za pojištěnce, kteří jsou jejími zaměstnanci, nikoliv za žáky, kteří u ní vykonávají praktické vyučování podle zákona č. 561/2004 Sb.

➤ **Produktivní činnost žáků v souvislosti s nárokem na podporu v nezaměstnanosti**

Podle § 39 odst. 1 písm. a) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, má uchazeč o zaměstnání nárok na podporu v nezaměstnanosti, pokud (mimo jiné) vykonával v délce alespoň 12 měsíců v rozhodném období (poslední 3 roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání - § 41 odst. 1) zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost zakládající povinnost odvádět pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Výkon praktického vyučování **nelze považovat za zaměstnání ani za „jinou výdělečnou činnost“**, neboť zaměstnáním se v souladu s § 10 zákona č. 435/2004 Sb. rozumí zaměstnání v pracovněprávním vztahu a produktivní činnost žáka nezakládá povinnost odvádět pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Doba výkonu praktického vyučování, popřípadě produktivní činnosti žáka se proto do nároku na podporu v nezaměstnanosti sama o sobě nezapočítává.

Pro účely splnění podmínky stanovené v § 39 odst. 1 písm. a) zákona č. 435/2004 Sb. se však do předchozího zaměstnání započítává **tzv. náhradní doba zaměstnání**, již je podle § 41 odst. 3 písm. h) také doba soustavné přípravy na budoucí povolání. Doba soustavné přípravy na budoucí povolání se započte bez ohledu na to, zda v této době vykonával žák také praktické vyučování, popřípadě v rámci praktického vyučování produktivní činnost. Lze ji však započíst nejvýše v rozsahu 6 měsíců (§ 41 odst. 4).

➤ **Poskytování odměny za produktivní činnost vykonávanou u jiné osoby prostřednictvím právnické osoby vykonávající činnost školy**

Jiná osoba je povinna poskytovat v souladu s **§ 122 odst. 1 věta druhá** zákona č. 561/2004 Sb. odměnu za produktivní činnost přímo žákovi, který u této osoby vykonává praktické vyučování. Tuto povinnost lze dovést z obsahu právních vztahů, jež v daných souvislostech vznikají.

Smlouvou podle **§ 65 odst. 2** zákona č. 561/2004 Sb. vzniká právní vztah pouze mezi smluvními stranami, jimiž jsou právnická osoba vykonávající činnost školy a jiná osoba. Obsahem smlouvy je závazek jiné osoby vůči právnické osobě vykonávající činnost školy uskutečňovat praktické vyučování pro žáky dané školy. Ve smlouvě mohou být dohodnuta i určitá finanční plnění mezi smluvními stranami, která však nelze považovat za odměny za produktivní činnost.

Žák je při výkonu praktického vyučování u jiné osoby vůči této osobě ve zvláštním právním vztahu, jenž vzniká přímo ze zákona č. 561/2004 Sb., a jehož obsahem je mimo jiné povinnost jiné osoby poskytovat žákovi odměnu za produktivní činnost. Odměna za produktivní činnost má povahu protiplnění za „práci“, kterou žák poskytuje jiné osobě, a jelikož jde o plnění v rámci právního vztahu, jehož subjekty jsou pouze jiná osoba a žák, musí být plněno žákovi.

Poskytování odměny za produktivní činnost právnické osobě vykonávající činnost školy by vzhledem k výše uvedenému bylo plněním bez právního důvodu a z hlediska právnické osoby vykonávající činnost školy by představovalo bezdůvodné obohacení.

Prostřednictvím právnické osoby vykonávající činnost školy je při poskytování odměny za produktivní činnost jejím žákům jinou osobou přípustné na základě smluvních institutů občanského práva:

- Podle § 724 a násl. občanského zákoníku může jiná osoba jako příkazce uzavřít s právnickou osobou vykonávající činnost školy jako s příkazníkem **smlouvu příkazní**, v níž se právnická osoba vykonávající činnost školy zaváže vyplatit žákům odměnu poskytovanou jinou osobou. Příkaz musí být proveden tak, aby byla zachována povaha odměny za produktivní činnost jako plnění jinou osobou žákovi.

Občanský zákoník upravuje dispozitivně některé povinnosti mezi příkazcem a příkazníkem, jejichž předmětem je vzájemné finanční vyrovnání smluvních stran. Není-li dohodnuto jinak, je příkazce podle § 728 povinen příkazníkovi na jeho žádost předem poskytnout přiměřené prostředky nezbytné ke splnění příkazu.

Povinností příkazce (není-li dohodnuto jinak) je také nahradit příkazníkovi potřebné a užitečné náklady vynaložené při provádění příkazu a příkazník si může v souladu s § 730 odst. 1 v příkazní smlouvě vymínit na příkazci poskytnutí odměny. To znamená, že v případě smlouvy příkazní může jiné osobě kromě úhrady prostředků, které mají být vyplaceny žákům jako odměny za produktivní činnost, vzniknout také povinnost hradit právnické osobě vykonávající činnost školy další finanční prostředky, které zůstanou v rozpočtu právnické osoby jako její příjem.

- Využit lze také právního institutu přistoupení k závazku podle § 534 občanského zákoníku. Podle citovaného ustanovení má ten, kdo se s dlužníkem dohodne, že splní jeho závazek vůči jeho věřiteli, vůči dlužníkovi povinnost poskytnout plnění jeho věřiteli. Občanské právo proto připouští dohodu, v níž se právnická osoba vykonávající činnost školy zaváže jiné osobě splnit její závazek, který vznikl ze zákona, poskytnout žákům odměnu za produktivní činnost. Ve druhé větě § 534 se zároveň stanoví, že věřiteli (tzn. žákovi) z takové dohody nevzniká přímé právo.

Narozdíl od smlouvy příkazní zde občanský zákoník výslovně nestanoví konkrétní povinnosti jiné osoby vůči právnické osobě vykonávající činnost školy. Proto bude nezbytné dohodnout ve smlouvě také povinnost jiné osoby uhradit právnické osobě vykonávající činnost školy její náklady v odpovídající výši. Součástí dohody podle § 534 občanského zákoníku proto bude nutné učinit výčet věřitelů jiné osoby včetně výše a splatnosti jejich pohledávek.

Zásadní nevýhoda smlouvy podle § 534 občanského zákoníku spočívá v tom, že ji lze uzavřít až v případě, kdy vznikly závazky jiné osoby, které mají být předmětem smlouvy, a jsou tedy určitelné co do jejich subjektů a výše. **Oproti tomu ve smlouvě příkazní se právnická osoba může zavázat k výplatě odměn za produktivní činnost do budoucna bez ohledu na to, zda závazky jiné osoby vůči žákům již vznikly.** Příkazní smlouvu proto narozdíl od smlouvy podle § 534 lze učinit **součástí smlouvy o obsahu a rozsahu praktického vyučování a podmínkách pro jeho konání.**

Příkazní smlouvou podle § 724 a násl. občanského zákoníku nebo dohodou podle § 534 občanského zákoníku se zakládá právní vztah pouze mezi právnickou osobou vykonávající činnost školy a jinou osobou, zatímco právní vztah mezi jinou osobou a žákem zůstává nedotčen. Žák má proto nadále právo domáhat se plnění na jiné osobě. **Výše plnění vůči jednotlivým žákům musí být vždy určena již jinou osobou a předmětem dohody uzavřené podle občanského zákoníku musí být výplata odměny žákům v této výši.** Nelze tedy poskytnout právnické osobě vykonávající činnost školy určitý obnos finančních prostředků s tím, že se řediteli školy umožní následně ovlivnit výši odměny a promítnout do ní například prospěch žáků.

Z uvedeného dále vyplývá, že jiné osobě použitím příkazní smlouvy nebo dohody podle § 534 nezaniká povinnost **účtovat** o svých závazcích vůči jednotlivým žákům, ani se nemění její případné postavení plátce daně z příjmů fyzických osob podle zákona č. 586/1992 Sb. Zjednodušuje se tak pouze faktické vyplácení odměny za produktivní činnost.

Právnícká osoba vykonávající činnost školy nebude o finančních prostředcích, jejichž výplatu žákům zprostředkovává, účtovat na účtech výnosů a nákladů, ale prostřednictvím účtů zúčtovacích vztahů jako o tzv. cizích prostředcích.

Závazky jiné osoby vůči jednotlivým žákům budou zanikat jejich splněním právníckou osobou vykonávající činnost školy.

Závěrem upozorňujeme, že obdobný výklad týkající se povinnosti jiné osoby poskytovat odměnu za produktivní činnost žákům a účtování o prostředcích, jejichž výplatu právnícká osoba vykonávající činnost školy zprostředkovává, **bylo nutné použít již na právní úpravu účinnou do 31. prosince 2004.** Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve svých stanoviscích zdůrazňovalo povahu odměny za produktivní činnost jako odměny žákovi, nikoliv škole. Pokud se škola s osobou, u níž se praktické vyučování uskutečňovalo, dohodla o zprostředkování výplaty odměny, účtovala o odměnách jako o cizích prostředcích, nejednalo se tedy o výnos školy a výplaty odměny v žádném případě nemohly být mzdovými náklady školy.